

CHARAKTERISTIKY SEBEHODNOCENÍ ZAMĚŘENÉHO NA MLUVENÝ PROJEV U STUDENTŮ UČITELSTVÍ CIZÍHO JAZYKA

CHARACTERISTICS OF SELF-ASSESSMENT FOCUSED ON SPEAKING IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING STUDENTS

Jana Veličková¹, Miroslav Janík¹

¹ Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Příspěvek představí dílčí aspekty rozvíjení dovednosti sebehodnocení. Konkrétně se zaměří na analýzu sebehodnotících výpovědí u studentů učitelství němčiny na ZŠ (tj. v rámci terciálního vzdělávání učitelů). Představena bude specificky vytvořená intervence pro rozvíjení sebehodnocení zaměřeného na mluvený projev v cizím jazyce a výsledky analýzy jazyka výpovědí a jejich tematického zaměření. Výsledky naznačují sdílené charakteristiky sebehodnotících výpovědí v jednotlivých fázích řízeného rozvíjení dovednosti sebehodnocení.

Klíčová slova: *sebehodnocení učícího se, sebehodnotící výroky, učení a vyučování cizím jazykům, vzdělávání učitelů*

Abstract

The paper introduces selected aspects of developing self-assessment skills of student teachers. More specifically, it will focus on the analysis of self-assessment comments given by future teachers of German as a foreign language. A specifically created intervention for the development of self-assessment focused on speaking in a foreign language will be introduced, and the results of the analysis of self-assessment comments will be presented. The results indicate shared characteristics of self-assessment comments in each stage of the controlled development of self-assessment skills.

Keywords: *student self-assessment, self-assessment comments, foreign language teaching and learning, teacher training*

1 ÚVOD

Sebehodnocení (učícího se) je jeden z nejvýznamnějších prediktorů učebního úspěchu (Hattie, 2018, online), dle dat ČŠI jsou k němu ovšem žáci na českých školách vedeni spíše méně (MŠMT, 2019, s. 74–75, 81). Důležitým východiskem pro schopnost rozvíjet sebehodnocení u svých žáků se jeví zkušenost učitelů s rozvíjením vlastního sebehodnocení v pozici učícího se (Apeltauer, 2010, s. 22–28).

2 TEORIE

Teoretická východiska výzkumu se opírají o přesvědčení Piageta, že jedinec je ze své podstaty již vybaven schopností sebehodnocení, a o Vygotského teorii zóny nejbližšího vývoje, dle které hrají při rozvoji jedince hybnou roli interakce s okolím. V kontextu institucionálně ukotveného rozvíjení sebehodnocení jsou těmito hybnými silami učitel a spolužáci. Příspěvek tedy na sebehodnocení nazírá jako na proces rozvíjející se od regulace vlastního učení zvenku, přes spolupráci na hodnocení s učitelem a spolužáky, až k autoregulaci (Poehner, 2012, s. 610–612). Tento proces se spolu s modelem Rolheisera a Rosse (2013) a modelem Zimmermana (2002), které tematizují jednotlivé komponenty sebehodnocení (*monitoring – evaluation – self-judgement*), stal základem pro koncepci intervence prezentovaného výzkumu.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum byl realizován v designu intervenčního výzkumu podle Krainerové a Lerchsterové (2012). Cílem bylo zjistit, jaké charakteristiky vykazují sebehodnotící výpovědi budoucích učitelů němčiny jako cizího jazyka v jednotlivých fázích procesu rozvíjení sebehodnocení mluveného projevu na základě specificky vytvořené intervence. Konkrétně jsme se zaměřili na 1) témata a 2) jazyk výpovědí. Metodami sběru dat bylo myšlení nahlas a retrospektivní introspekce (Knorr & Schramm, 2012). Sebehodnotící výpovědi vztahující se k vlastnímu referátu byly nahrávány a posléze transkribovány. Takto získaná data byla následně podrobena kvalitativní obsahové analýze (Mayring, 2010). Dále jsme analyzovali jazyk výroků. Zkoumaný soubor tvořilo 15 studentů bakalářského stupně učitelství německého jazyka s jazykovou úrovní B2 podle SERRJ.

4 VÝSLEDKY

Předběžné výsledky naznačují, že ačkoli je proces rozvoje sebehodnocení velmi individuální a je utvářený mnoha osobnostními charakteristikami, lze identifikovat některé společné charakteristiky sebehodnotících výroků v jednotlivých fázích jeho organizovaného rozvíjení. Z hlediska jazyka se jedná především o proměňující se rozsah, strukturu, přesnost a varieta jazyka. Analýza témat ukázala především proměňující se referenční normy (kriteriální, individuální, sociální), se kterými byly vlastní výkony srovnávány, orientace na pozitivní a negativní aspekty výkonu a vyvíjející se verbalizace jednotlivých komponent sebehodnocení (*monitoring – evaluation – self-judgement*).

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Zatímco dosavadní výzkumy zkoumaly především přesnost sebehodnocení, vnímání učícími se, souvislost s učebním výkonem a autoregulovaným učením, proces jeho rozvíjení stejně jako individuální specifika tvoří v tomto výzkumu bílé místo (Andrade, 2019). Již první výsledky prezentované studie by mohly přispět k hlubšímu poznání o mechanismech odehrávajících se při jeho realizaci. Studie má přispět k diskusi o rozvíjení sebehodnocení (nejen) v hodinách výuky cizího jazyka na českých školách, nabídnout možný rámec adekvátního rozvíjení, ale v neposlední řadě i formulovat doporučení pro oblast vzdělávání učitelů.

6 LITERATURA

- Andrade, H. L. (2019). A Critical Review of Research on Student Self-Assessment. *Frontiers in Education*, 4. Dostupné z <https://www.frontiersin.org/article/10.3389/educ.2019.00087>.
- Apeltauer, E. (2010). Lernerautonomie, Lehrerautonomie und Deutsch als Fremdsprache. In Egit, A. XI. Türkischer Internationaler Germanistik Kongress. *Globalisierte Germanistik: Sprache- Literatur- Kultur. Tagungsbeiträge* (pp. 15–34), İzmir: Ege ÜniversitesiMatbaası.
- Hattie (2018). *Hattie Ranking: 252 Influences And Effect Sizes Related To Student Achievement*. Dostupné z <https://visible-learning.org/hattie-ranking-influences-effect-sizes-learning-achievement/>. Knorr, P., & Schramm, K. (2012). Datenerhebung durch Lautes Denken und Lautes Erinnern in der fremdsprachen-

- didaktischen Empirie: Grundlagenbeitrag. In S. Doff, *Fremdsprachenunterricht empirische erforschen* (pp. 184–201). Narr Verlag.
- Mayring, P. (2010). *Qualitative Inhaltsanalyse: Grundlagen und Techniken*. Beltz Verlag.
- MŠMT (2019). *Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2018/2019. Výroční zpráva České školní inspekce*. Dostupné z <https://muni.cz/go/ab1565>.
- Poehner, M. E. (2012). The Zone of Proximal Development and the Genesis of Self-Assessment. *The Modern Language Journal*, 96(4), 610–622.
- Rolheiser, C., & Ross, J. A. (2013). *Student self-evaluation: What research says and what practice shows*. Dostupné z <https://bit.ly/3bwy6Gh>.
- Zimmerman, B. J. (2002). Becoming A Self-Regulated Learner. *Theory into Practice*, 41(2), 64–70.